

КНИЖКОВІ КОНКУРСИ В УКРАЇНІ: ОРГАНІЗАЦІЙНІ І ТЕМАТИКО-ТИПОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Конкурси відіграють важливу роль в інфраструктурі книжкового ринку України, інформуючи широку громадськість про варті уваги видавничі продукти, формуючи нові бренди, стимулюючи появу цікавих конкурентоздатних проектів.

В Україні започатковано низку книжкових «змагань», які, зазвичай, позиціонують як премії і рейтинги. Найавторитетніший і найрезонансний серед них Всеукраїнський рейтинг «Книжка року», покликаний «вияскравити, урельєфнити безперечні щорічні здобутки українського книжництва» [1]. Премію «Найкраща книга Форуму видавців» вручають за результатами конкурсу у межах одноіменного ярмарку у м. Львові. Конкурс «Найкращий книжковий дизайн» є складовою програми міжнародного фестивалю «Книжковий арсенал» у м. Києві. Місія конкурсу — «вплинути на естетичний рівень видавничого продукту України та промотивувати його у світі» [5]. Конкурс «ЛітАкцент року» вирізняється з-поміж інших антипремією «Золота булька».

Загалом в Україні налічується близько двадцяти книжкових конкурсів, деякі з яких можна зарахувати до літературних. Їх можна диференціювати за засновниками (державні і недержавні), за масштабами (національні, регіональні, місцеві) і особливостями проведення (самодостатні або як складові інших заходів), за адресністю відзнак (зазвичай, нагороджують автора, дизайнера або видавця), за типо-видовими характеристиками книжок, які відбирають і оцінюють експерти тощо.

Умови відбору видань прописуються у відповідних конкурсних положеннях. Зазвичай, «переможців» обирають тільки з видань, надісланих на конкурс, тобто поза увагою експертів часто залишаються найдостойніші претенденти, не залучені до довгих конкурсних списків. Лише «Всеукраїнський рейтинг «Книжка року»» позиціонується як такий, що формує номінаційний список на основі повного річного репертуару видавництва. Результатом аналізу ринку дитячої книжки є «топ» найкращих видань від порталу «БараБука». Журі «Рейтингу критика» намагається охопити лише книжки для читачів віком до 14 років, які доступні покупцям у книгарнях і є частиною «актуальних дискурсів сучасної української дитячої літе-

ратури» [2]. Організатори конкурсу «Книга року Бі-Бі-Сі» зважають і на те, щоб видання було в продажу на час оголошення довгого списку, і щоб його наклад становив не менше 1 тис. примірників.

Право номінувати книжки надається передусім видавцям, рідше — авторам. Проте, скажімо, на щорічну премію Президента України «Українська книжка року» видання можуть подавати громадські організації, творчі спілки, літературно-мистецькі об'єднання, навчальні заклади, наукові установи тощо. При цьому кількість пропонованих одиниць від одного учасника може лімітуватися: на «Книгу року Бі-Бі-Сі» подають до трьох назв з кожної номінації; на «Найкращий книжковий дизайн» — не більше п'яти.

Організатори конкурсів встановлюють територіальні, хронологічні й типо-видові обмеження до книжкової продукції, що береться до розгляду. Зазвичай, її локалізують Україною, хоч преміями «Найкраща книга Форуму видавців», «ЛітАкцент» і «Книга року Бі-Бі-Сі» можуть відзначатися україномовні закордонні видання. Найчастіше до участі у конкурсах залучають книжки, випущені упродовж року в «міжфорумний», «міжарсенальний» чи інші періоди.

Більша частина конкурсів має свою тематичну або типологічну нішу. Премію «Українська книжка року» «здобувають» художні книги, функціональні українознавчі видання і книги для дітей (у т. ч. навчальні); «ЛітАкцент» — видання прозових і поетичних творів для дітей і дорослих, есеїстки, літературознавчих праць; «Книга року Бі-Бі-Сі» — лише видання художньої прози.

Тематична і типологічна спеціалізація конкурсу легко простежується за назвами номінацій. Так, у межах Форуму видавців експерти традиційно оцінюють видання оригінальних і перекладених художніх творів, есеїстики, публіцистики, мемуаристики, літератури факту; довідкові, мистецькі, наукові, освітні і релігійні книжки; видання для дітей, виокремлюючи щорічно і додаткові категорії, актуалізовані певними суспільними подіями або ювілейними датами (2015 року — «Війна», «Львів», «Андрей Шептицький»; 2016 року — «Історія», «Жінка», «Іван Франко»).

Конкурс «Краща книга України» проводиться у номінаціях: «Моя країна», «Життя славетних», «Світ дитинства», «Мистецтво друку», «Бестселер», «Проза», «Поезія», «Арт-книжка», «З глибини знань» (наукові, навчальні і довідкові видання). «Всеукраїнський рейтинг «Книжка року»» визначає лідерів у категоріях «Красне письменство», «Софія», «Минувшина», «Хрестоматія», «Дитяче свято», «Обрії», «Візитівка».

Шлях від номінування книги до її перемоги у кожного конкурсу свій. Зазвичай, спершу формується довгий список учасників, далі — короткий список фіналістів, з якого й обирають лідерів, сумуючи бали експертів. Критерії оцінювання видань у межах конкурсів теж різні. Так, фіналісти конкурсу «Українська книжка року» мають бути «довершеними за змістом і виданими на високому естетичному, художньому, поліграфічному рівні» [3]. Зазвичай, експерти враховують зміст, редакційно-видавничу підготовку видання, його художнє оформлення і поліграфічне виконання.

Спеціалізовані конкурси прописують критерії оцінювання детальніше. Так, для перемоги у конкурсі «Кращий книжковий дизайн» важливими є концептуальна єдність оформлення і композиції, технічне виконання (зокрема, шрифтове оформлення), рівень поліграфічного втілення, доречність і якість зображень, оригінальність візуальної концепції, актуальність, новаторство дизайну, його відповідність цільовій аудиторії тощо [4]. Організатори «Рейтингу критика» якісні параметри дитячої книги узагальнили так: «естетична довершеність усіх складових книжки і гармонійне їх поєднання, новаторство змісту і форми, оригінальність ідеї, мовна органічність, глобальна свідомість» [2].

Попри різні підходи до організації конкурсів і залучення «свого» кола експертів часто до переліку переможців потрапляють одні і ті ж книжки, наприклад, «Фелікс Австрія» С. Андрухович і «Дім у Бейтінг Голлов» В. Махна «Видавництва Старого Лева», «Месопотамія» і «Господь симпатизує аутсайдерам» С. Жадана «Клубу сімейного дозвілля».

Очевидно, книжкові конкурси надалі розвиватимуться в Україні, однак важливо, щоб вони базувались на фаховій експертизі професіоналів книжкової справи за зрозумілими критеріями, викликали довіру серед усіх суб'єктів медіаринку, мали ширший інформаційний резонанс, пропагували якісну українську книгу й формували в суспільстві моду на читання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Всеукраїнський рейтинг «Книжка року». URL: <https://www.facebook.com/pg/knyzhkaroku/about> (дата звернення: 9.06.2017).

2. Про «Рейтинг критика» // Рейтинг критика: [сайт]. 01.02.2017. URL: <http://rcr.in.ua/pro-reyting-kritika/> (дата звернення: 8.04.2017).

3. Про щорічну премію Президента України «Українська книжка року»: Указ Президента України від 16.12.2009 № 1058/2009 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058/2009> (дата звернення: 9.04.2017).

4. Розпочався конкурс на найкращий книжковий дизайн 2017 // Мистецький арсенал: [сайт]. 09.02.2017. URL: <https://artarsenal.in.ua/uk/rozpochavsya-konkurs-na-najkrashhij-knizhkovij-dizajn.html> (дата звернення: 8.04.2017).

5. VII Міжнародний фестиваль «Книжковий арсенал» // Мистецький арсенал: [сайт]. 17.05.2017. URL: <https://artarsenal.in.ua/uk/knizhkovij-arsenal/festival-2017> (дата звернення: 8.06.2017).

УДК 002.2:316.47

М. А. Мазурова, студ.
(БГТУ, Минск)

КНИГОИЗДАНИЕ, КАК ПОКАЗАТЕЛЬ СОЦИАЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ В ОБЩЕСТВЕ

Книгоиздание — одна из составляющих национальных интересов Республики Беларусь в информационной сфере. Оно оказывает непосредственное влияние на формирование системы ценностей, как отдельных граждан, так и общества в целом.

Книгоиздание — это неотъемлемая часть культуры, поэтому исследование и совершенствование механизма его функционирования актуальны. В работе представлен анализ выпуска издательской продукции в Республике Беларусь за период с 2001 по 2015 гг.

Согласно данным государственного статистического учета за 2015 г., издательствами и издающими организациями в общем количестве было выпущено 10 273 наименования книг и брошюр, общий тираж 21,55 млн. экз. По сравнению с предыдущим годом, число выпущенных изданий сократилось на 11,5 %, также уменьшился и общий тираж на 30,9 %.

Вступление в новое тысячелетие в белорусском книгоиздании сопровождается подъемом выпуска книги брошюр. Но, начиная с 2009 года, показатель выпуска по количеству наименований падает. Также расширяется ассортимент издательской продукции, он характеризуется снижением средних тиражей (в 2015